
КУЛЬТУРОЛОГІЯ

УДК 008 : 312.421

Барна Н. В.

КОМУНІКАТИВНА СФЕРА ДИЗАЙНУ В ЕКОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ

В статті інформація представлена як концепт, доведено що імідж навіть як симуляція культури XX століття протягом багатьох десятиліть трансформувалася свій зміст. Це поняття від гіперінтерпретативного сенсу приходить до більш конкретно технологічних ознак комунікацій. Але знову і знову рефлексія, яка пов'язана з мистецьким праксисом, намагається привнести інформацію в контекст субстанційних відзнак буття людини. Ми вже говорили про те, що архітектори, особливо в постмодерній, нелінійній архітектурі говорять про простір, час, інформацію як складові сучасного процесу біоенергетики, або синергетики комунікативного простору архітектури.

Це невдала міфологема, невдала філософія, але так чи інакше, проблема екології комунікації дизайну в інформаційному вимірі, або екологія інформаційних систем масової культури в цілому стає занадто агресивною, перенасиченою тим деструктивним пафосом, який не відповідає нормам і стандартам людського існування.

Ключові слова: інформація, комунікаційний простір, постмодерн, естетика, дизайн.

Одразу ж виникає питання, а де шукати норми і стандарти людського існування? Звичайно, що комунікація в Давньому Римі, Давній Греції на основі витонченої риторики, певної ієрархії вербального дискурсу, ієрархії мистецького праксису не відповідає сучасній комунікації, бо вона стає іншою. Якщо не поліфонічною, то поліморфною. Якщо не поліморфною, то хаотичною. Якщо не хаотичною, то нелінійною. Так, ми починаємо губитися на перетині всіх цих означальних. Це не просте питання, але воно вимагає не штучного епітету перед інформацією, який відбувався в 60-ті роки, коли говорили про інформативність, наприклад, апсиди в Софії Київській, і не про сигнали естетичної інформації, як писав колись один із естетиків Філіп'єв, а мова йде про інформацію як певну комунікативну реальність, яка стає субстанційним простором, але простором особливого роду.

Не можна інформацію відривати від матеріальних носіїв комунікації, вважати, що інформація є суто ідеальною, як інколи здається, але її не можна зводити цілком до звукових, вербальних, чи зорових ефектів. Це знаковий комплекс: символічний, міфологічний, культурний, більше того, комплекс, який націлений на діалог, полілог. Все це привносить ще один аспект, який в культурі XX століття набуває значних трансформацій і модифікацій. Дія

інформаційних комунікацій походить від різних феноменів. Феномен публічності говорить про те, що людина знаходиться в стані спілкування з іншими. Сам феномен спілкування як реалізація публічності може здійснюватися на форумі, на площі, приватно, з допомогою мас-медіа, в діалозі різних рівнів. Також тут відбувається феномен, який прихований за першим і другим шаром комунікації. Це феномен влади. Влади слова, влади коду комунікації як способу єднання людей, способу їх спілкування, ретрансляції комунікацій.

За всім цим безумовно існує шар засобів трансформації інформації. Це вся та інфраструктура, яка пов'язана з простором, перетрансляцією вербальної, зображувальної і будь-якої іншої інформації. Якщо ідеться про екологію інформаційних систем, ідеться про те, що сам ойкос, публікум має бути традиційно організмичним і давати відбуватися всім тим реаліям, які вже ми означили як технопопуляції, то комунікацію як спосіб самоздійснення публічності, або публічної людини, не варто переоцінювати. Поруч з публічністю існує і приватність, існує приватна людина, яка занурюється сама в себе, існує у внутрішньому світі.

Метою нашої статті є дослідження комунікативної сфери дизайну в екологічному вимірі.

Два антропних модуси: людина внутрішня і зовнішня складають саму комунікацію, складають той модус аксіологічного виміру, який залежить від світу внутрішньої людини, який теж має бути екологічним, і світу зовнішньої людини, який має нести в собі ойкос. Це не так просто сказати, що є екологія внутрішнього світу. Простіше сказати, що є екологія зовнішнього світу комунікації, який розбито на засоби інформації, трансформації і тому подібне. Але, нас цікавить якраз єднання цих двох модусів, їх вбачання в контексті публічного і приватного, особистісного, загального, суспільного.

В певній мірі мистецтво дає модель комунікації, яку можна побачити як почуття, яке актуалізується тут і зараз, як почуття, що відсилається на багато часів і століть попереду, як почуття, яке не може бути здійсненим, не знаходить актеаризації в образі, але прокреслюється в просторі можливостей комунікативного топосу спілкування.

Якщо всі експериментально-лабораторні проекти нелінійної архітектури нагадують експериментально-лабораторні роботи 60-тих, 70-тих років ХХ століття в дизайні і всю конфігурацію, так звану, "відкритої форми", коли гіпс наливають в мішечок і, натискуючи його руками, шукають біоморфну масу, яку намагаються визначити як максимально вільну, свободну форму, то це не просте зпадання, а певний цикл звернення до витоків протодизайну століття.

Так, К.-О. Апель намагається в добу тотальної комунікативної ери говорити про певну планетарну етику, яка поєднує все і вся, яка стає панацеєю від всіх бід [1]. "Той, хто буде осмислювати взаємовідносини між наукою і етикою в сучасному індустріальному суспільстві, яке охоплює весь світ, буде знаходитися в парадоксальній ситуації. А саме, з одного боку, існує потреба в універсальній, тобто примушуючій усе людське суспільство етиці, що ніколи не було настільки актуальним, як в наш вік єдиної планетарної цивілізації, спотвореної технологічними наслідками науки, а, з іншого боку, філософське завдання раціонального обґрунтування всезагальної етики ще ніколи не було настільки важким, як у вік науки. І при всьому тому, що ідеї інтерсуб'єктивної значимості в цей вік науки ще наносить певні суперечливості саєнтистські ідеї нормативно нейтральної, або вільної від цінностей об'єктивності" [1, с. 263-264].

Ми бачимо, що проблема етики зіткнула з проблемою науки. Саєнтизм, нормативізм і вся та градуїрована шкала дозованої інформації, яка подається порціями, а разом утворює потік, який вже не піддається ніякому виміру, говорить про те, що мають бути регулятиви, але їх не існує. Регулятиви мають бути етичними, а не естетичними, чи якимось іншими –

психологічними, чи суто технологічними. Але етика є проблемою. Як її побудувати? Тут є багато підходів і, звичайно, всі, хто був налаштований на подібну модель, відступали від неї, бо вважали згодом, що вона неможлива. Здається, що К.-О. Апель зазначив дуже важливі три стратегії публічного, тобто комунікативного існування: мікрорівень, те, що оточує “Я” в сфері сім’ї і родини, найближчого ойкосу, де людина стає людиною; це національний рівень, рівень державності” це рівень планетарний. Але саме в наш час, в час глобальних проблем комунікаційної універсалізації спілкування, всі ці рівні перетинаються. Дома, у себе, в ТБ-екрані ми відразу занурюємося у світові проблеми. І коли нам доля доручає в руки ці світові проблеми, ми їх вирішуємо саме як найгірший хижак в зграї якихось не гомосапієнс, а гомодемис, за Е. Мореном.

Це складна проблема, і на рівні етики вона, звичайно, потребує не узагальнення, не якогось середнього рівня, який находив би якісь містки між цими можливостями, а те, що зве Д. Ліхачов “совість людства” і “совість людини” мають бути тотожними. Втім ця тотожність не виникає шляхом імперативу, або шляхом імперативних щеплень до свинцевих інстинктів тих політиків, які не думаючи кидають бомби на сусідні держави.

“Наукова технічна цивілізація, – пише К.-О. Апель, – поставила всі народи, раси і культури без урахування специфічних групових, конкретних для кожної групи моральних традицій перед лицем загально-етичної проблематики. Вперше в історії роду людського людей практично поставили перед завданням брати на себе солідарну відповідність за наслідки дій в планетарному масштабі. Саме тому варто припустити, що ця необхідність солідарної відповідності повинна здійснювати інтерсуб’єктивну осмисленість значимості норм” [1, с. 265-265].

Тобто, ми можемо сказати що, тут весь тягар, всі важилі перекладаються на науку, на розум, знов на той модерний імпульс, який починає екстенсивно виснажувати людство у всіх його вимірах. Проте існують інші реалії, про які говорить Едгар Морен, антрополог, який вказує на зовсім інші констеляції публікуму. Чим більше розвивається людина, тим більше вона стає інтелектуальною, технологічно озброєною, тим більше вона ж стає непередбаченою у її чуттєвих інтенціях. Ця непередбачуваність і агресія зростає, вона потребує виходу.

Війни як регулятиви вже неможливі в загальному масштабі, планетарному ойкосі, бо це загрожує атомною катастрофою, а як локальні конфлікти, вони стають саме тим виходом із нездійснених потенцій гомодемис. Отже, комунікація як певне накопичення інформації, як її певна перевтома у наслідок від цієї перевтоми призводить до образу людини, яка тотально втомлена. Яка втомлена від світу, втомлена від інформації, втомлена від іншої людини. Відпочити вона може тільки тоді, коли їй повернуть нормальні умови, які існували в гомогенних, а не гетерогенних цивілізаціях, де є лад, де є устрій, де немає безкінечного вибуху, і безкінечного безладу.

Про це все говорить Ханна Арентс, одна із цікавих дослідниць, яка прийшла в нашу культуру достатньо пізно. Це учениця М. Гайдеггера, яка в книзі “Vita activa” говорить про те, як утворюється сам цей лад, устрій дієвих співвідносин “Я” і “Ти”.

“Слово публічність, – помічає вона, – означає два тісно пов’язаних один з одним, але ніяк не тотожних феномена. Воно означає по-перше, що все, що з’являється перед загальністю будь-якого осмисленого явища наявно і гласно, так чи інакше, його супроводжує максимальна відкритість. Що дещо взагалі з’являється і може бути сприйнято іншими і нами самими, як таке означає в середині людського світу належність до дійсності. В порівнянні з реальністю, яка утворюється, коли тебе слухають і бачать з найміцнішою силою в середині нашого життя – сердечні пристрасті, задушевні думки, чуттєві насолоди – ведуть до якоїсь невпевненості темноодібною існування, що змінюється, ніби деприватизується і

деідеалізується і так перетворюється, що інколи знаходить адекватну публічну з'явленність. Подібні зміни перетворення добре відоме нам з нашого повсякденного досвіду. Вони проходять вже в найпростіших розмовах і оповіданнях будь-яких історій, ми постійно зустрічаємо їх в непередбачених перевтіленнях Рільке, індивідуальних переживаннях, які виникають в творах мистецтва. Однак не потрібно навіть і мистецтва, щоб зрозуміти і направити увагу до феномену цих перевтілень.

Як тільки ми починаємо хоча б просто говорити про речі досвід яких розгортається в приватному, інтимному, ми вже висуваємо їх сферу, де вони мають дійсність, яка, напередусім, має свою інтенсивність. Вона нас захоплює, захоплює так, як вона ніколи нас не досягала раніше” [2, с. 65-66].

Тут ми бачимо якраз цей перехід від сфери, яку зазначив К.-О. Апель як найближчу сферу родини, і сферу вже публічного, коли відбувається об'єктивація своїх внутрішніх переживань. Досвід публічного – це досвід занурення в іншого, занурення не в його свідомість, а в той проміжок між “Я” і “Ти”, який визначають як дискурс, як артикуляцію, як саме мовлення, як код мовлення, те, що пізніше Луман називає спонукою до влади [3].

“Поняття публічності означає, по-друге світ, наскільки він в нас є загальним як такий, відрізняється від всього, що нам приватно належить, тобто, від сфери, яку ми називаємо приватною власністю. Цей загальний світ, однак, ніяким чином не є тотожним Землі або природі в цілому. Вони належать людському роду, окреслюють його життєвий простір, обумовлюють його органічне життя. Світ цей скоріше створений людськими руками і є співскладена єдність поняття всього того, що розігрується перед людьми, що сприймається почуттями, виступає на перший план в цьому створеному світі” [2, с. 69].

Тобто, ми бачимо, що непублічного життя не буває, непублічного світу не існує, безкомунікаційної реальності не буває, але рівні комунікації стають цікавими показниками і тим подразнюючим стимулом, який говорить, що сама комунікація відсуває людей, вона їх усуває з горизонту спілкування. А замість людей, замість суб'єктів дискурсів ми маємо лише самі дискурси, маємо лише саму промову, або поліфонію промов, які не доходять до реципієнтів.

“Проте, – пише Ханна Арентс, – етика любові, етика християнства, етика релігійна існує і в публічному, і в приватному просторі. Вона не може бути суто публічною, якщо вона належить людині, Але, якщо ця любов універсалізується до любові усього людства, до любові божої, вона звичайно, не лише узагальнює, але і спонукає до всезагальної любові окремої людини до іншої людини. Не можна з любові зробити панацею для перетворення безладу, хаосу комунікаційного суспільства, як пишуть автори, але вона якраз стає тим епіцентром, який не потребує підглядування, публікуму, але разом наслідки її досить животворні і “екологічні”, як би ми визначили їх. Там, де любов, там і влада. Влада дійсно шкодить, але лише коли слабкі збиваються в купу, щоб забити сильного, не інакше. “Воля до влади”, яку новий час від Гоббса до Ніцше тлумачили як поганий вчинок, або добродіятель, є по суті справи один із пороків слабких і невдах, яких мучить заздрість, жадоба, образа. Воля до влади є найнебезпечнішою із тих пороків, котрі в політичному сенсі вперше тільки і утворює зло” [2, с. 269]. Отже, саме тут етика із її безвинно регулятивного номенклатурного набору правил і норм, навіть вчинків, стикається з метафізичним злом.

Зло є влада, зло є там, де є пригнічення одного іншим, де є опір цьому пригніченню, де виникає хвиля ескалації насильства, виникає та метаморфоза універсалізації зла, яку ми можемо лише зараз оцінити в планетарному масштабі як ще один вимір комунікаційно-інформаційний. Зло в інформаційно-комунікаційному вимірі трансформує метафізичне зло, як засаду людської совісті, як фундаментальний виток, спонуку совісті роду людина і починає його експлуатувати. Без зла не здійснюється ні один кінофільм, не здійснюється ні

одна відео-стрічка.

Всі соціальні системи потенційно конфліктні, варіюється лише ступінь актуалізації цього конфліктного потенціалу, який в свою чергу залежить від ступеня диференціації систем і загальної суспільної еволюції” [3, с. 13]. Тобто ми бачимо ще одну модель публічності, стративного ієрархізму спілкування, конфліктологію як засаду комунікації. Конфліктологія стає диспозиційністю “Я” і “Ти”, і ця диспозиційність навантажує комунікативний простір настільки, що він стає перенасиченим, якщо не злом, то конфліктом. Це одні і ті ж імена, але обличчя інші.

Луман як семіологічно орієнтований політолог розглядає досить просту схему адресата, адресанта і код, який їх поєднує. Код і є тим зіткненням “Я” і “Ти”, що презентує владу. Як не дивно, але перекладання на посередника владних функцій стає однією із фундаментальних ознак всієї мовної філософії і мовного бачення культури. Мова в цьому випадку слугує для здійснення подібних само собі розуміючихся природничих засад. Її потенціали інформації в даному випадку самодостатні. В більш розвинутих суспільствах формується потреба в функціональній диференціації як мовного коду в цілому, так і в особливостях таких символічних генералізованих комунікативних засобах, як влада, або істина, що спеціально обумовлюють і регулюють мотивацію прийняття селективних пропозицій. Завдяки цій диференціації в суспільстві можуть взаємно підсилюватися і потенціали конфлікту, і потенціали консенсусу” [3, с. 14]. Таким чином, виникає комунікаційна теорія конфліктно-консенсусного бачення комунікації, де вона розгортається як певне мовлення, або дискурс.

Суб’єкти дискурсу виносяться за дужки. Вони можуть бути, за К.-О. Апелем, занурені в досить близьке оточення, можуть бути національними, планетарними, але вони не позначаються як носії конфлікту. Дивно, але це так. Більше того, владні функції теж нав’язуються коду, дивно, хоча при всіх, будемо казати, мовних трансформаціях культури мова все ж таки є засобом висловлення, а не самодостатньою реальністю. “Історичним імпульсом для виникнення особливих символізованих засобів комунікації мабуть стало винаходження і розповсюдження писемності, котра схопила і розширила комунікативний потенціал суспільства, вивела його за межі інтеракції безпосередньо присутніх, а саме тому із під контроль конкретних систем інтеракції. Без писемності було б неможливим побудувати комплексні ланцюги влади між політико-адміністративною бюрократією, не говорячи вже про демократичний контроль над політичною владою. Остракізм має передумовою писемність” [1, с. 15].

“Владу, – вважає Луман, потрібно відрізнити від пригнічення, до якого більш менш конкретної події. У того, хто підпорядковується пригніченню, можливість вибору зводиться до нуля. В своєму крайньому варіанті пригнічення зводиться до використання фізичного насильства і тим самим підмінює власними діями інших людей, які не в стані її сприйняти. Пригнічення означає відмову від перемог символічної генералізації, відмову від того, щоб керувати селективністю партнера.

По мірі з’ясування функцій пригнічення, практикуючи його, накладає на себе тягар селекції і прийняття рішення. В більшості випадків можна говорити про те, що до насильства прибігають в виду нестача влади” [3, с. 19].

“Для всіх засобів комунікації, – пише Луман, – типовим є те, що в основі їх диференціації лежать особливі інтеракційні констеляції, які здійснюються в рамках специфічних постанов проблем. Засоби комунікації лише там виокремлюються із само собою виникаючих реалій сумісного життя, де власний вплив здійснюється контингентно і внаслідок цього з’являється неможливим” [3, с. 25-26]. Тобто ми побачили ще один контекст, ще одне бачення владних функцій комунікаційного дискурсу, екологія комунікацій

розгортається як екологія влади, як це не дивно звучить. Адже але екологія влади – це теж своєрідна проблема. Коли влада стає насильством, пригнічує, це вже не влада. Тому оці можливості здійснити вибір владного імпульсу, дати можливість зворотнього зв'язку, дати можливість селекції суб'єкту дискурсу діалогу, дати можливість селекції самої інформації – це вся та владна інфраструктура, яка може бути екологічною до тих пір, поки вона не стає тоталітарним впливом на свідомість, або підсвідомість маси, натовпу.

Тепер слід задати питання, чи є сучасна комунікативна інфраструктура отакою селективно-диференційованою, селективно релевантною, за Н. Луманом? Звичайно, що вона якраз і використовує спонуки як пригнічення, як утиснення і як нав'язування владних функцій з допомогою всіх можливих і неможливих механізмів комунікації. Це є приснозвісний двадцять п'ятий кадр, це вся сфера публікуму, публічності, це весь той величезний простір мас-медіа і масової культури, який не має меж у тотальному самознищенні, або знищенні суб'єктів дискурсу. Комунікація як співскладеність різних дискурсів є надзвичайно цікавою проблемою, яка не зводиться до суто вербальних ознак передачі інформації, більше того, вона є складною культурною сферою, де сама інформація стає поліцентричною, поліфонічною і надзвичайно різноманітною.

Екран планети, екран мас-медіа, екран інтернет перенасичений і зображенням, і словом. Слово і зображення, жест, віртуалістика об'єднуються в тому, щоб поглибити і зануритися в свідомість, підсвідомість суб'єкта дискурсу як споживача інформації. Проте, вже зараз актуально говорити не про споживання інформації, не про використання інформації, а про діалог суб'єктів дискурсу, про ту паритетність обміну інформацією, яку Луман називає взаємною селекцією, тобто взаємною структурованістю. Можна сказати простіше – взаємною вишуканістю у відборі інформації, або вихованістю як засобом сприйняття того чи іншого потоку інформаційних систем.

Інколи кажуть, що це проблема вибору реципієнта. Це так, і не так. Якщо обирати нема з чого, і всі тридцять шість каналів подібні в своїй агресії, своїй ейдетиці, в своєму впливі, нашаруванні інформації, сам вибір нічого не додає. Можна зробити два три канали, чотири, п'ять, але щоб вони були різними. Але це найскладніше. Їх розмаїття залежить не від технічних засобів комунікації, не від зйомок і не від оптики, а від світогляду, від того, як людина спілкується з іншою людиною, як вона простягне їй руку, як вона її побачить, як вона побачить цей світ.

Ніяка етика К.-О. Апеля, ніяка владна селекція Н. Лумана і ніякі сподівання на романтичний активізм Ханни Арендт тут не допоможуть. Не новий тоталітаризм, не новий фашизм, або якась інша агресія, якої вже предостатньо в світі, а нова поетика, нова етика як етика спілкування з допомогою все більших і більших черг персоніфікаторів інформації, все більшого і більшого натовпу пропагандистів, які входять в кожен канал, в кожен дію, в кожен драму, все нову і нову порцію інформації, допоможе надати персональність самої інформації і комунікації. Допоможе кожному “Я” знайти “Ти”, знайти саме ту екологічну нішу, в якій “Я” буде шукати це “Ти” і знайде, будучи повністю анонімним суб'єктом комунікативного дискурсу, будь-то вербального, будь-то зображувального, будь-то якогось іншого. Останнє, що варто виголосити, – комунікація не є лише говоріння, комунікація є й мовчання, пауза, є той простір між словами, між дозами інформації, без якого вона стає не почутою.

Тільки тоді вона стає актуальною, коли цей простір стає структуруючим і консолідуєчим витоком, тою пустотою, тим Дао у китайській транскрипції, який є горизонтом, обрієм чогось вічного і незмінного. Можна сказати, що паузи, цезури умовчання вносять ритміку, циклічність, організмічність, роблять інформацію органічною і людиною.

Література:

1. *Апель К.-О.* Трансформация философии ; пер. с нем. В. Куренной / Карл Отто Апель. – М. : Логос, 2001. – 344 [1] с.
2. *Арендт Х.* Vita activa, или о деятельной жизни / Ханна Арендт ; пер. с нем. и англ. В. В. Библихина. – СПб. : Алетейя, 2000. – 437 [11] с.
3. *Луман Н.* Власть / Н. Луман. – М. : Праксис. – 250 с.

Барна Н. В. Коммуникативная сфера дизайна в экологическом измерении.

В статье информация представлена как концепт, доказано, что имидж даже как симуляция культуры XX века на протяжении многих десятилетий трансформировал свое содержание. Это понятие от гиперинтерпретативного смысла приходит к более конкретно технологических признаков коммуникаций. Но снова и снова рефлексия, связанная с художественным праксисом, пытается привнести информацию в контекст субстанциональных отличий бытия человека. Мы уже говорили о том, что архитекторы, особенно в постмодернистской, нелинейной архитектуре говорят о пространстве, времени, информацию как составляющие современного процесса биоэнергетики, или синергетики коммуникативного пространства архитектуры.

Это неудачная мифологема, неудачная философия, но так или иначе, проблема экологии коммуникации дизайна в информационном измерении, или экология информационных систем массовой культуры в целом становится слишком агрессивной, перенасыщенной тем деструктивным пафосом, который не соответствует нормам и стандартам человеческого существования.

Ключевые слова: информация, коммуникационное пространство, постмодерн, эстетика, дизайн.

Barna N. V. Communicative sphere design in ecological terms.

The article information is presented as a concept, it is proved that the image even as a simulation of the twentieth century culture for decades has transformed its meaning. This notion of meaning hiperinterpretatyvnoho comes to more specific technological features communications. But again and again reflection associated with artistic praxis, trying to bring information into the context of substantial distinctions of being human. We have said that architects, especially in post-modern, non-linear architecture speak of space, time, information as components of modern bioenergy process or synergy communicative space architecture.

It is unfortunate myth, philosophy failed, but somehow, environmental communication design problem in information terms, or information systems ecology of popular culture in general is too aggressive, destructive emotion supersaturated so that does not meet the norms and standards of human existence.

Keywords: information, communication space, postmodern, aesthetics and design.

УДК 008 (520)

Жолудєва Л. С.

СТАНОВЛЕННЯ КУЛЬТУРИ ВАЖКОЇ МУЗИКИ В ЯПОНІЇ КРІЗЬ ПРИЗМУ АКУЛЬТУРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У статті розглянуто становлення культури важкої музики в Японії крізь призму акультураційних процесів, які посприяли запозиченню здобутків західної хеві метал культури. Дослідження опирається на наукові праці, присвячені вивченню культури важкої музики та праці, присвячені вивченню традиційної японської культури, на основі яких проводиться емпіричний аналіз творчості японських метал груп. Показано як японський світогляд посприяв трансформації класичних елементів важкої музики, результатом чого стала поява локального жанру візуал-кей.

Ключові слова: культура важкої музики, хеві метал, японська метал-сцена, візуал-кей, музичний жанр, акультурація, японський світогляд.